

סון אברהם בן-יצחק

לבנון נהנית מהמשטר הכלכלי הליבראלי ביותר בעולם כולו. הממשלה רואה את תפקידה העיקרי בשמירה על ה"סטטוס-קוו", אשר מבטיח את המשך קיום ה"נס" הלבנוני. אין כל פיקוח על המטבע הזר, ומשטר-המסים בולט יותר בהיעדרו מאשר בקיומו. על-כן אין זה מפליא שלבנון משמשת כמקלט אידיאלי להון בין-לאומי הבורח מפני משברים מדיניים וכלכליים, ובמיוחד — לאחר ירידת קרנה של טנג'יר אשר שימשה עד לאחרונה כמקלט מתחרה. ההון זורם ללבנון מכל חלקי התבל, בהתאם למסיבות השעה — פעם מקונגו, פעם מקובה, ולעתים מסוריה, עיראק או ממדינות אחרות שבהן שוררים תנאים של אי-בטחון.

החוק של ה"סדרות הבנקאיים", אשר נחקק ב-1956, הביא בעקבותיו עליה מסחררת במספר הבנקים הפועלים בלבנון, שמנינם עלה כבר מעל 50 — לעומת 12 בנקים בלבד לפני שנים מעטות. הפקדונות במטבע-זר בבנקים הלבנוניים גדלו מ-72 מיליון ל"ל ב-1955 עד ל-339 מיליון ל"ל ב-1960.

האזירה החופשית של הכלכלה הלבנונית מושכת הון רב הן של נסיכיה-הנפט הערביים והן של מהגרים לבנוניים אשר התעשרו מאז צאתם לגלות.*** חלק גדול מההון הזר מושקע ברכישת נכסי-דלא-נייד, בעיקר בבירות ובסביבתה. כתוצאה מכך, משגשג ענף הבניה — בעיקר בנית בניני מותרות, כולל מספר רב של בתים רבי-קומות, לדירות-פאר ששכרן עולה אף על 1,000 דולר לחודש. ראוי לציון העובדה כי צריכת המלט בלבנון מגיעה ל-160,000 טון לשנה — כמות השווה

* השער ה"חופשי" של הל"ל לעומת הדולר השתפר בשנים האחרונות ועלה מ-3.47 ל"ל לדולר ב-1950 ל-3.05 ל"ל לדולר בסוף 1961.

** אם נתחשב בעובדה כי שער הדולר ירד בתקופה זו בערכו לעומת הלירה הלבנונית, יוצא שקצב העליה ברמת-החיים הממוצעת (בדולרים, ובמחירים שוטפים) היה גדול עוד יותר — כ-56%!

*** אוכלוסייתה של לבנון מנתה בסוף 1961 כ-1.7 מיליון נפש, כולל כ-100,000 פליטים שבאו מארץ-ישראל. מספר הלבנונים המועסקים בארצות-ערב (בעיקר בכווית) מגיע ל-70,000. מספרי המהגרים הלבנוניים מגיע כיום לקרוב ל-1,150,000 איש — רובם בארצות אפריקה המזרחית והמערבית ובמדינות דרום-אמריקה.

ברקע — חיירות וביני-פאר

נגדה — לרגלי ההכרה הדיפלומטית שהעניקה לבנון לכוויית. מאידך גיסא, עלולים המלוות שמעניקה כוויית למדינות ערב, כולל לבנון (כ"תשלום עבור העצמאות") לשמש פיצוי נאות ללבנון על כל הפסד שתסבול מהחרם העיראקי.

גורם מדאיג ביותר בשביל המשק הלבנוני נעוץ במגמה המוד-גשת של המדינות הערביות השכנות לצעוד לעבר מידה מירבית של אוטרפיה כלכלית, כשהשיקול הלאומי-המדיני ני מאפיל לעתים על השיקול הכלכלי. כך נפגעה קשות תנועת-הטרנזיט דרך לבנון על-ידי פיתוח נמלים המתחרים עם בירות — כגון לטקיה וטרטוס בסוריה ועקבה בירדן. על אף העובדה שבמקרים רבים נשאר השימוש בנמל בירות כדאי יותר, חוקקו הן בסוריה והן בירדן חוקים מיוחדים, המחייבים שימוש בלעדי בנמליהן אלה לגבי מירב הסחורות. מאז 1958 (שנת מאורעות-הדמים בלבנון) נמצא הקף תנועות-הטרנזיט דרך לבנון בסימן של ירידה מתמדת.

אותה תופעה של פיתוח אוטרפי מתבטאת גם בענפים אחרים, כגון בתעשיית זיקוק הנפט. עד 1958 סיפקו בתי-הזיקוק של לבנון, בטריפולי ובצידון, את מירב צריכת-הדלק לא רק של לבנון אלא גם של ירדן וסוריה. אולם בשנים האחרונות הקימה סוריה בית-זיקוק משלה, בח'מס, וכמוה גם ירדן, אשר הקימה את מפעלה בזרקה. ואמנם ניכרת לאחרונה ירידה חדה בתפוקת בתי-הזיקוק של לבנון, מחמת חוסר שוקי-יצוא.

ההשפעה השלילית של מגמת האוטורפיה במדינות-ערב על המשק הלבנוני תורגש בודאי ביתר חריפות במרוצת השנים הבאות. עובדה מדאיגה זו מדהבנת את החוגים האחראיים בלבנון לטכס עצה לשינוי מבנה המשק, במגמה להרחיב את

ה"נס" הלבנוני
לפני מספר שנים הזמינה ממשלת לבנון כלכלן אירופי נודע כדי לסקור את מבנה כלכלתה של לבנון ולהמליץ על קווי-הפעולה לעתיד. לאחר בדיקה מדוקדקת של כל ענפי המשק, סיכם המומחה הבין-לאומי את רשמיו באמרו: "זהו נס — ואיני מצליח להבין, היות והכל מתנהל באופן כה טוב, הרי עצתי לכם היא — אל תשאלו שאלות רבות מדי, אל תחפשו עצות, ואל תנסו לתקן את מצב המשק, תנו לו להמשיך כפי שהוא."

ואמנם, ממבט ראשון נראית הכלכלה הלבנונית משגשגת ואיתנה. רמת-החיים הממוצעת וכן רמת הבריאות ורמת החינוך הן בין הגבוהות במזרח-התיכון (בכל אלה מקומה של לבנון ברשימה הוא מיד אחרי זה של ישראל). על-אף הזעזועים המדיניים אשר פקדו את המדינה והאיזור בשנת 1956, ושוב ב-1958, גדלה ההכנסה-הלאומית (במחירים שוטפים) מ-1,115 מיליון לירות לבנוניות בשנת 1952 ל-1,797 מיליון ל"ל ב-1961: כלומר, גידול ממוצע של 7% לשנה. בשלוש השנים האחרונות הגיע שיעור העליה הממוצעת ל-10% לשנה! היות ושיעור זה עולה בהרבה על שיעור הריבוי הטבעי של המדינה (2% עד 2.2% לשנה) — ברור שההכנסה-הלאומית הממוצעת לגולגולת גדלה בשיעור ניכר: מ-930 ל"ל לנפש ב-1952 עד ל-1,265 ל"ל ב-1961, דהיינו עליה בשיעור של 36% ברמת-החיים הממוצעת.**

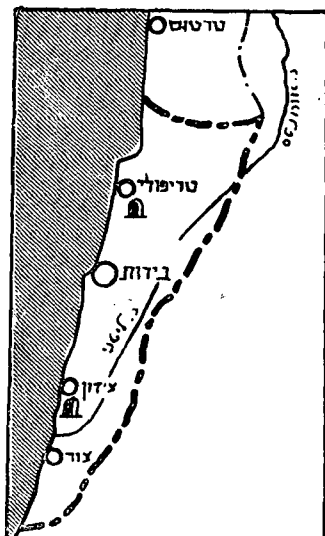
לפי שיעור החליפין מסוף שנת 1961, הסתכמה ההכנסה-הלאומית הממוצעת לנפש בלבנון ב-1961 ב-420 דולר — לעומת 130—200 דולר בעיראק, ירדן, סוריה ומצרים.

אם ישנם שני דברים המיחדים את לבנון במעגל הארצות דוברות-הערבית, הרי אלה הם המבנה העדתי המורכב שלה — ואופיה המיוחד (ניתן כמעט לומר: ה"פניקסי") של כלכלתה. רגילים להזכיר את הצד הראשון; אך לא רבים הם אלה — כסרן אברהם בן-יצחק במאמרו — המנתחים מציאותית מהו טיבו כיום של המשק הלבנוני ומגמותיו האפשריות למחר, על תוצאותיהן הצפויות — הן בפנים המדינה והן ביחסיה עם העולם המזרח-התיכון הסובב אותה; תוצאות שאינן בתחום הכלכלי בלבד; —

תיירות, נסיעות-טרנזיט, ביטוח, בנקאות וכו'; וכן מההכנסות מתרומות (בעיקר — ממהגרים לבנוניים בחו"ל; הסיוע הבין-לאומי מהוה סעיף קטן בהכנסות של לבנון). בשנת 1960, הסתכמו ההכנסות מיצוא סמיו בקרוב ל-500 מיליון ל"ל, או פי שלושה מערך היצוא הרגיל. התרומות הפרטיות הסתכמו ב-90 מיליון ל"ל. עוד יותר מאשר בסחר-החוץ הגלוי, תלויה לבנון בקיום קשרים מסחריים ומדיניים תקינים ככל-האפשר עם מדינות-ערב בכל הנוגע להכנסותיה ממכירת שירותים; ולעובדה זו משמעות רבה. המבנה הנוכחי של המשק הלבנוני מחייב כל ממשלה לבנונית שהיא לדגול במדיניות של נייטרליות מירבי, בכל הנוגע למערכת הסכ-סוכים התכופים המפלגים את העולם הערבי, בהווה כבעבר.

נוסף על כך מחייב המבנה העדתי העדין של לבנון (לנוכח ספק רב לגבי כך מי מהוה את רוב האוכלוסיה — הכיתות הנוצריות או המוסלמים) את הצורך בהפגנה מתמידה ורעש-נית של נאמנות לבנון לסיסמאות הלאומיות הערביות. למעשה, ניתן להגדיר "נאמנות" זו כתשלום מס-שפתיים, למען שמירה על שלום-הבית ועל מקורות-מחיתה של לבנון. כך ניתן גם להבין את הרקע להתקפות האנטי-ישראליות הארסיות, המוש-מעות מדי פעם בפעם על-ידי מנהיגים לבנוניים נוצריים בכנסים בין-ערביים שונים — בעוד שמנהיגים אלה ידועים כאנשים מתונים, המכירים היטב את התפקיד החשוב שממלאת מדינת ישראל, על-ידי עצם קיומה, בשמירה על ריבונותה של לבנון ועל עמדתם המיוחדת של הנוצרים בארצות-הלבנט. בהקשר זה ראוי להזכיר את עמדת לבנון לגבי החרם הערבי, המופעל על-ידי הליגה-הערבית נגד ישראל. לבנון ממלאת תפקיד חשוב בביצוע חרם זה — אם כי מדי-פעם-בפעם יודעת היא לגלות גמישות רבה בפירוש תקנות החרם, במידה שה-חרם נוגד לאינטרסים לבנוניים. אולם, במרוצת השנים העמיקה ההכרה בקרב הלבנונים, שהחרם הכלכלי נגד ישראל לא רק שהוא מסב נזק לכלכלת ישראל, אלא שבאותו זמן מאפשר הוא מידה כזו של רוחה בענפי-כלכלה רבים של לבנון אשר אילולא החרם לא היתה קיימת. הלבנונים חוששים מכושר-ההתחרות של ישראל בשטחי השירותים, נמלי-הים-והאוויר, תיירות, בנקאות, קבלנות וכו'. על-כן יש מקום להניח, כי גם בעתיד ישארו הלבנונים בין העקשנים ביותר בתמיכתם בהמשך קיום החרם ואף בהחמרתו.

בשנה האחרונה עברה המלחמה הכלכלית בין ישראל ללבנון גם למישור האפריקני, כשהלבנונים פעילים ביותר בגיוס אמצעים ערביים כלכליים ומדיניים, במאמץ לעצור בעד הר-חבת קשרי ישראל עם מדינות אפריקה. לבנון משתדלת לנצל את המיעוטים הלבנוניים, שנמצאו במספר בלתי-מבוטל בכמה ממדינות אפריקה; אולם נראה, כי מאמצים אלו לא נשאו כל פרי. אדרבא, בחודשים הראשונים של 1962 נושלו מספר לבנונים מעמדות כלכליות חשובות במערב-אפריקה. על אף המדיניות של "שכנות טובה", שהיא דוגלת בה, נפגעת לבנון לעתים מהסכסוכים הבין-ערביים המרובים — אשר עליהם אין ללבנון כל שליטה. הגבולות של סוריה עם ירדן, עיראק ולבנון נסגרים ונפתחים לסירוגין עשרות פעמים בשנים האחרונות — תופעה אשר יש בה כדי לפגוע קשות בענפי-השירות הלבנוניים כשטחי הטרנזיט, התיירות והמסחר. על רקע תבי-עותיו של קאסם ככווית, עלולה לבנון להיפגע מחרם כלכלי

על אף התמונה הכלכלית
הרודה בכללותה, עומדת
לבנון בפני ההכרח החיוני
להחליט, במקרה או ב-
מאחר, על שינוי ניכר
במבנה המשק — אם ב-
צורה להקדים רפואה ל-
מכה. בעיות כלכליות, חבר-
תיות ומדיניות כבדות-
משקל, בפועל "בכוח",
נובעות מהמבנה הנוכחי
של המשק הלבנוני. בפר-
קום הבאים נבחנת השא-
לה: כיצד יכול להיות
המצב כה רע — אם, לכ-
אורה, הוא כה טוב?

תלות לבנון בארצות-ערב

במבנה סחר-החוץ שלה שונה לבנון מרוב שכנותיה הערביות.
היצוא הגלוי הלבנוני (בעיקר — תוצרת חקלאית) הסתכם
ב-1960 ב-170 מיליון ל"ל — או כ-17% של היבוא. שהסתכם
באותה שנה ב-1,000 מיליון ל"ל. (סחר זה אינו כולל את
תנועת הזהב). על סחר-החוץ הלבנוני האמור יש להוסיף יצוא

ההכנסה-הלאומית של לבנון (במחירים שוטפים)

ה ע נ ף	1952 (במיליון ל"ל)	1961 (במיליון ל"ל)	1952 (באחוזים)	1961 (באחוזים)	המועסקים במשק (באחוזים) בשנת 1961
חקלאות	216	330	19.2	18.6	50.0
תעשיה	155	218	13.8	12.2	11.0
בנין	48	69	4.3	3.9	8.0
תחבורה וקשר	45	68	4.3	3.9	4.0
מסחר	333	468	29.8	26.2	5.0
בנקאות	50	110	4.2	6.2	
נסכיד-לא-ניידי	98	194	8.9	10.9	8.0
ממשלה	64	152	5.9	8.0	
שירותים אחרים	106	180	9.6	10.1	14.0
ס ה " כ	1,115	1,789	100.0	100.0	100.0

לא-מבוטל של סמים-משכרים, וכן יבוא ויצוא של זהב, ומת-
כות יקרות אחרות, אשר אינם מופיעים בנתונים הרשמיים
(יבוא הזהב ויצוא מותרים, כמובן, בלבנון החופשית; אולם
מדינות אחרות אינן מתירות בדרך-כלל יבוא חופשי של זהב,
ולכן מהווה בירות מרכז בין-לאומי ראשי להברחת זהב, בעי-
קר — מהמערב למזרח-הרחוק).

בסחר-החוץ שלה תלויה לבנון (בעיקר ביצואה) בקיום יחסים
תקינים עם הארצות הערביות השכנות במידה העולה על
מידת-תלותה של כל ארץ אחרת. כ-50% של היצוא הלבנוני
מיועדים לארצות-ערב — לעומת יבוא של כ-20% מארצות
אלו. גרעונה המסחרי הגדול של לבנון מכוסה על-ידי ההכנס-
ות, במטבע זר, מן היצוא הסמוי — בצורת שירותים, כגון

לצריכת המלט בישראל, המצטיינת כידוע בתפוחה בתחום
הפיתוח וקליטת העליה.

בירות נהפכה במרוצת השנים למרכז המסחרי והפיננסי של
המזרח-התיכון כולו. פרופסור לבנוני לכלכלה ציין לא-מכבר
את הדוגמה הבאה כאופיינית לניהול עסקי-מסחר בלבנון: סוחר
לבנוני מכר לסוחר ברזיליאני משלוח של פסנתרים, תוצרת
צרפת, תמורת מטען של בוטנים טריים מסנגאל; בשלב שני
מכר הסוחר הלבנוני את הבוטנים להברה גרמנית, תמורת
דולרים אמריקאיים, אשר שולמו ליצרן הצרפתי של הפסנ-
תרים — ועל-ידי כך נסגר המעגל. מובן, שהלבנוני הרויח
אחווים, "שמנים" מכל צד, מבלי שהיה צריך לראות את
הסחורה במו עיניו או אפילו לצאת מתחום משרדו.
נוסף על כך משמשת בירות כמרכזי תיירות וכצומת חשוב של
התעופה הבין-לאומית. ב-1961 ביקרו בלבנון 400,000 תיירים
סוריים ו-275,000 תיירים ממדינות אחרות. תיירים אלה הוציאו
בלבנון כ-110 מיליון ל"ל.

המאפיין ביותר את המשק הלבנוני הוא השיעור הגבוה ביותר
של אותו חלק בהכנסה-הלאומית הנובע מענפי השירותים.
בלבנון מגיע שיעור זה לכ-65%—60% מההכנסה-הלאומית —
לעומת 40%—30% ברוב הארצות בעולם בעלות משק איתן.
לעומת זה, ענפי החקלאות והתעשיה אינם מפותחים בלבנון —
ולכן תרומתם להכנסה-הלאומית הנה נמוכה יחסית. הטבלה
הבאה מבליטה את אופיו המיוחד-במינו של המשק הלבנוני:

בטבלה לעיל ניכרת אי-התאמה המשועת בין החלוקה המק-
צועית של המפרנסים לבין חלוקת מקורות ההכנסה. כך יוצא
ש-5 אחוזים בלבד של המועסקים מתפרנסים מענפי המסחר,
הבנקאות ונסכיד-לא-ניידי — בעוד שענפים אלו מספקים
כ-43 אחוז של ההכנסה-הלאומית.

• ראוי להדגיש כאן כי רמת הסטטיסטיקה בלבנון נמנית על הנמו-
כות במזרח-התיכון; וזאת — על-אף רמת התרבות הגבוהה יחסית
של המדינה. תופעה מתמיהה זו נובעת מהמנעותה של הממשלה
מלהתערב, או אף מלגלות התעניינות יתרה בחיים המשקיים — וכן
מן החשש המובן של העדה הנוצרית מפני מחקרים סטטיסטיים העלוי-
לים להעמיד בספק את טענתה להיותה רוב באוכלוסית-לבנון. מסקנ-
האוכלוסין האחרון נערך בלבנון לפני כ-30 שנה, ובו זכו הנוצרים
לרוב קטן. הנתונים במאמר זה מתבססים איפוא בעיקר על פרסר
מיה של האוניברסיטה האמריקאית בבירות וכן על פרסומים של
מוסדות א"מ.

בסיס היצור הלאומי. דבר זה המחייב פיתוח החקלאות, תוך
ניצול יעיל יותר של מקורות המים — והרחבה ניכרת של
התעשיה המקומית, תוך מתן הגנה נאותה למפעלים החדשים
נגד יבוא מתחרה. מומחים בין-לאומיים רבים הוזמנו בתקופה
האחרונה, לשבת על מדוכה זו. אולם, למרות ההכרזות החגי-
גיות על כוונותיה הטובות של הממשלה, כמעט ולא נעשו עד
כה צעדים מעשיים לקראת שינויים יסודיים במצב הקיים.
התמהמהות השלטונות מובנת בהחלט אם נציין את מעגל
הקסמים בפניו עומדת הממשלה הלבנונית: מחד גיסא מחייב
המצב שינוי; אולם מאידך גיסא, עלול עצם השינוי למוטט
את היסודות המשקיים והפסיכולוגיים שעליהם מושתת ה"נס"
של הכלכלה הלבנונית. מבוכה זו חוזרת ונשנית גם כשניגשים
לנתח את הבעיה החברתית, הנובעת מאופיו המיוחד של
המשק הלבנוני.

עוני המוני מול עושר הפגנתי

בירות, על פרבריה ההרריים והחופיים, הנה אחת הערים הפיות
ביותר במזרח-התיכון. היא מצטיינת לא רק ביפי הנוף שלה,
אלא גם בחיים כלכליים ותרבותיים תוססים, נמל משגשג, חיי
מותרות, בנייני פאר, בנקים ללא-ספור, מועדוני לילה ומירוצי
סוסים, רחובות רחבים גדושים במכוניות-פאר וחנויות מלאות
במוצרי האופנה האחרונה מכל קצוות תבל. אולם אשליה
חמורה היא לחשוב שההכנסה-הלאומית הממוצעת לגולגולת,
שהנה גבוהה יחסית בלבנון, וההתפרשות החיצונית ממראה
של בירות, משקפות נכוחה את מצבה הכלכלי של כלל האוכ-
לוסיה הלבנונית. די בנסיעה קצרה מחוץ לגבולות עיר-
הבירה — למשל, לאיזור הכפרי הגובל עם גבול ישראל — כדי
לראות תנאי נחשלות הדומים במידה רבה לאלה השוררים
בעמק הפרת. במשך הדור האחרון לא ראו הכפרים שבדרום-
לבנון כמעט כל שיפור של ממש — כגון אספקה סדירה של
מי-שתיה, או מפעל מי-השקיה, כבישי-גישה וכדומה. אולם
מבחינה אחת, לפחות, חמור המצב החברתי בלבנון הרבה יותר
מאשר ביתר ארצות-ערב. בעוד שבעיראק, מצרים וכן בסוריה
מכריוזים המשטרים הצבאיים שהם רואים את עצמם אחראים
ישירות בפני העמים באשר להגשמת צדק חברתי וכלכלי
להמוני העם, על-ידי ביצוע רפורמות מרחיקות-לכת — הרי
בלבנון נמנעו השלטונות מלעסוק יתר-על-המידה בסוגיה זו.
מהו הרקע לפרדוקס זה? שיעור התרבויות ההון והעושר שבידי
שכבה דקה ביותר בקרב האוכלוסיה עולה בהרבה על זה
המקובל בכל יתר הארצות הערביות — פרט לסעודיה ולנסי-
כויות-הנפט. בלבנון מורכבת שכבת-המיוחסים (המונה פחות
מ-10% מכלל המפרנסים במדינה) מהסותרים הגדולים, אנשי-
הבורסה והבנקאים, בעלי בתי-המלון ומועדוני-ההילה — ומ-
העסקנים העיקריים של המפלגות, המתחלפים מדי פעם בפעם
בממשלות הקמות ומתפרקות חודשים לבקרים. יתר 90 האחוז
המחלקים ביניהם חלק קטן-יחסית של "עוגת" ההכנסה-הלאור-
מית, מורכבים מכלל ציבור החקלאיים, הפועלים, הפקידים
ועובדי-המדינה. מצבם החומרי היחסי של חוגים אלה לא רק
שלא שופר בשנים האחרונות — אלא אף הוחמר מכמה בחי-
נות. וזאת על רקע שתי תופעות עיקריות:

ראשית, הוזימה המתמדת של ההמון הזר ללבנון ושגשוגם של
ענפי-השירותים גרמו לתופעות אינפלציוניות מובהקות במשק

הלבנוני. העלאת יוקר המחיה (בלבנון אין חוספת יוקר אוטור-
מטית, כדוגמת ישראל) לא השפיעה, כמובן, על שכבת המיור-
חסים; אולם ברור, כי היא פגעה קשות בשכבות ההמוניות.
מדד יוקר-המחיה עלה אָמנם רק ב-24% בתקופה שבין 1953
ל-1960; אולם הרכבו של מדד זה נקבע בשנות ה-30 באופן
שרירותי, ולכן רחוק הוא מלשקף את ההאמרה האמיתית של
הוצאות-המחיה בלבנון. עובדה היא שב-1960 פרץ גל של
שביתות בקרב פועלי לבנון, על רקע הגברת התסיסה הכללית
סביב יוקר המחיה. בין היתר השתתפו בשביתות אלו פקידים
הבנקים, עובדי חברת הטלפונים, עובדי המדינה ופועלי נמל
בירות. שביתות נוספות אחדות במפעלים תעשייתיים, נשברו
רק לאחר שימוש בכוחות משטרה וג'נדרמריה.

אולם בסוף 1960, לנוכח התגברות התסיסה, נאלצה הממשלה
לחוקק חוק אשר חייב העלאת שכרם של השכירים בשיעור
של 7.5% עד 15%. כן התחייבה הממשלה להינעץ עם מומחים
בין-לאומיים, במטרה להמליץ על מדיניות-כלכלית חדשה
אשר תבטיח רפורמות כלכליות וחברתיות לטובת השכבות
הרחבות של העם — ואשר גם תאפשר ביצוע תכנית-פיתוח,
על-מנת להרחיב את בסיס-היצור של המשק. צעדים אלה
הרגיעו זמנית את הרוחות בקרב השכירים, אולם עד היום
לא נעשה שום דבר בעל-משקל לשינוי יסודי של המצב. קיימת
סכנה מתמדת של חידוש השביתות, דוגמת שנת 1960.

התופעה השנייה המחמירה את מצבו החומרי (והרוחני) של
רוב אזרחי לבנון נובעת ממה שהכלכלנים מגדירים כ"גורם
הראשוני" ("demonstration effect") ו"צריכה יומרתית" ("con-
spicuous consumption"), של שכבת המיוחסים. קשה לפועל
או לפקיד שכיר להוסיף ולהסתפק במצבו הנוכחי כאשר הוא
רואה לנגד עיניו את שכניה, הסוחר והבנקאי, מפגינים באופן
מוחשי ביותר את האפשרויות הגלומות בחיי-מותרות.

הפתרון - התערבות המדינה

שינוי מבנהו הנוכחי של המשק הלבנוני, לנוכח הבעיות
שתיארנו, מחייב בראש-וראשונה התערבות פעילה של הממ-
שלה בחיי הכלכלה-הלאומית. ברם, כפי שכבר הודגש, קיים
חשש שהתערבות זו עלולה בטנח הקצר לערער את יסודות
החיים הכלכליים, המביאים כיום שגשוג יחסי למשק הלאומי
(אם-כך, כאמור, רחוק שגשוג זה מלהיות נחלת רוב האוכלר-
סיה). אולם נראה כי בטנח ההיסטורי לא יהיה ללבנון מנוס
מלהנהיג משטר כלכלי של התערבות המדינה בחיי הכלכלה —
כתנאי לקידום עצמאות המדינה ולפתרון הבעיות החברתיות.

דרושות רפורמות במסים

רוב המומחים שבדקו את מצב הדברים באו לידי המסקנה
שהפעילות הממשלתית צריכה להתבטא בראש-וראשונה בשי-
נויים במדיניות-המסים, הן בנוגע להיטלי המכס — והן בנוגע
למסים הישירים ומסי-העקיפין על הצריכה בפנים הארץ.
הרפורמות בשטח המסים דרושות לא רק כדי להביא לשוויון-
יתר בין השכבות השונות של האוכלוסיה, אלא גם בשביל
להבטיח את האמצעים הכספיים הנחוצים למימון תכניות-פי-
תוח ולהרחבת השירותים הממשלתיים בשביל כל שכבות העם.
בשנים האחרונות קיים בלבנון מאבק מתמיד בין התעשינים,
החובעים מכסי-מגן גבוהים על יבוא מתחרה, לבין הסוחרים

והיבואנים, המתנגדים לכל סוג שהוא של מכס. מדיניות הממשלה עד כה היתה לותר לכיוון הלחץ החזק ביותר; ובמקרה הגדון — היתה בדרך-כלל ידם של הסוחרים על העליונה. דבר זה היה מכשול בלתי-מבוטל בפני ענף התעשייה להתבססות במשק הלבנוני. בנידון זה יש לציין, שהסכסוך התמידי בין יצרני הטכסטיל לבין יבואני הטכסטיל הפך לחלק מן ההוי הלאומי של לבנון.

בעיה חריפה יותר קשורה בצורך להגביר בהרבה את גבית המסים הישירים, ובמיוחד להפעיל הלכה-למעשה מס-הכנסה פרוגרסיבי על הכנסות אישיות. העלאת חלקם היחסי של מס-העקיפין בכלל מערכת המיסוי במדינה עלולה להכשיל את המטרה המוצהרת — להגיע לחלוקה צודקת-יותר של ההכנסה הלאומית. בשנים האחרונות מהות הכנסות ממסים ישירים פחתה מ-30% מכלל הכנסות המדינה. ואילו ההכנסות ממס-ההכנסה בלבד תופסות רק כ-10% מכלל ההכנסות — שיעור נמוך ביותר במדינה בת-זמננו.

בתנאים השוררים עתה בלבנון נראים כקלושים ביותר הסיכויים להנהגת רפורמות מעשיות במערכת המיסוי. השחיתות בקרב מנגנון-המסים הלבנוני עולה בהרבה על זו המקובלת בארצות הערביות אחרות. מומחה אמריקאי שחקר נושא זה לאחרונה העריך את שיעור ההשתמטות מתשלום מסים ביותר מ-65%. בחוגי המקצועות החופשיים מגיע שיעור ההשתמטות עד כדי 90%. המומחה האמור ציין דוגמה טיפוסית: אדם שהיה חייב מסים בסך 100,000 ל"ל, שילם בסופו-של-דבר 10,000 ל"ל מס, ועוד 15,000 כשוחד לפקיד-השומה. מסתבר, שרק השכירים, וכן חברות זרות הפועלות בלבנון, אינם מצליחים להתחמק יתר-על-המידה מתשלום מס-אמת!

גבית מס-הכנסה יעיל ואמתי חייבת להיות כרוכה בביטול השיטה הנוכחית של "סודות בנקאיים" — זאת אומרת, חשבונות סודיים בבנקים, הרשומים על-פי מספרים בלבד, כאשר שמו של בעל-החשבון נשאר סוד כמוס בפני השלטונות. הבנקים טוענים ששיטה זו מושכת ללבנון הון רב מארצות-חוץ. קיים חשש סביר שביטול שיטת החשבונות הממוספרים, והטלת פיקוח-יתר של הממשלה על הבנקים, עלולים להבריח הון מלבנון — יתכן לשווייץ — ולהחליש על-ידי כך את הבסיס המסורתי של המשק הלבנוני. במצב הנוכחי יכול בעל-עסק לבנוני להציג קבלות על "הוצאות", אשר שולמו על-ידו כביכול עבור שירותים שונים לחשבון "מספרי"; ואין באפשרותו של הפקיד הממשלתי להבחין בכך כי החשבון-המספרי האמור שייך, למעשה, למגיש-החשבון עצמו.

המשקף תקציב 1962 התחלת מפנה ?

עד 1961 היה שיעור ההוצאות לגולגולת בתקציבים הממשלתיים בלבנון בין הנמוכים ביותר במזרח-התיכון. למרות רמת ההכנסה-הלאומית הגבוהה יחסית — תופעה שהיה בה כדי לשקף את הימנעות ממשלת לבנון מלהיכנס יתר-על-המידה, לפעילות משקית ולקידום רמת השירותים לאוכלוסייה. אולם התקציב הממשלתי החדש לשנת 1962 (שנת-לוח) מרמז כי סוף-כל-סוף עלולות להיות תוצאות מעשיות לסדרה הארוכה של התיעצויות עם המומחים הזרים, ולוויכוחים הנוקבים בתוך המדינה על התיות תכנית לשינוי פני המשק הלבנוני. הוצאות התקציב גדלו מ-274 מיליון ל"ל ב-1961 ל-375 מיליון בתקציב

1962 — כאשר הסכום המוקצב בו לפיתוח גדל מ-56 מיליון ל"ל ל-133 מיליון; שיעור-גידול של 237 אחוז! מחצית ההוצאות הנוספות מיועדת לפיתוח רשת הכבישים, ואילו המחצית השניה — למפעלי מים והשקאה. יש לציין, כי מאמץ זה נעשה במסגרת תכנית-חומש ארעית בסך של 405 מיליון ל"ל, שעליה החליטה ממשלת לבנון במחצית השניה של שנת 1961. אם כי הוקם בשנים האחרונות בממשלת לבנון משרד מיוחד לפיתוח, שבראשו הועמד שר, מוסיף הביצוע של מפעלי-הפיתוח השונים להיות בידי משרדי הממשלה "הנוגעים בדבר". תקציב-הבטחון (צבא ומשטרה) תופס כ-25% של ההוצאות בתקציב 1962. לעומת שינוי זה במבנה ההוצאות בתקציב השנה — אין לציין שינוי מהותי במבנה ההכנסות שבו. הגידול הניכר בהוצאות הפיתוח ממומן על-ידי ניצול רזרבות תקציביות, שהצטברו משנים עברו.

סיכום

במוקדם או במאוחר תיאלץ לבנון לחתור לקראת ביצוע מדיניות כלכלית וחברתית אשר תחייב התערבות ממשלתית בחיי המשק, על חשבון החופש הכלכלי המוגזם השורר היום. מדיניות זו חייבת, לדעת רוב המשקיפים, לכלול קווים אלה:

● הרחבת בסיס-היצור הלאומי על-ידי פיתוח החקלאות והתעשייה;

● חלוקה צודקת-יותר של ההכנסה-הלאומית בין שכבות-העם השונות;

● הגברת ההישענות הכלכלית על מקורות-פנים — ומאידך גיסא, הפחתת התלות הכלכלית בארצות-ערב.

בדומה למדיניות לבנון בנוגע לבעיותיה העדתיות והמדיניות, חייבת ממשלת לבנון לנהוג בעדינות ובוזהירות, גם לגבי טיפול בבעיותיה הכלכליות והחברתיות — פן תשמיט את הבסיס מתחת לרגליה לפני שתספיק להניח יסודות אלטרנטיביים. זאת היא שאלה כאובה של מציאת שביל-הזהב בקברי עת העיתוי והקצב המתאימים. בהתחשב בסכנות החיצוניות הנובעות מתלות מדינית או כלכלית, ובהתחשב בלחצים הפנימיים — יש מקום להניח שרפיון-יתר של הממשלה בנסילת היוזמה הדינמית הדרושה לשינוי פני המשק, והתממהות יתרה ב"תרגום" יזמה זו ללשון מעשים, עשויים להביא לידי ערעור רציני של היסודות עליהם מושתתת עצמאותה הלאומית והמדינית של לבנון. אך לעומת סכנה זו עלולה אף התערבות ממשלתית חריפה או מהירה מדי, הן במשק והן בחברה — להביא גם-היא לשואה מדינית וכלכלית, במקרה שהתערבות כזו תהרוס או תבהיל את אותם הגורמים המבטיחים את איזונה הכלכלי ונשגוה היחסי הנוכחי של המדינה, מבלי שהיה סיפק להשריש במדינה משטר כלכלי אלטרנטיבי.

מצב עדין זה, של סכנות מכאן ומכאן, בפניהן עומדת הממשלה הלבנונית, ידוע היטב לעבד-אנ-נאצר וליועציו — ודאי לא פחות מאשר למנהיגיה השונים של לבנון. החתרנות המצריית הנה ניכרת מאוד בכל שטחי החיים בלבנון. יש להניח כי מצרים תדע, בבוא העת, לנצל היטב לטובתה כל מצב שייוצר כתוצאה ממדיניות מוטעת של הממשלה הלבנונית בתחום החברתי והכלכלי. רק ימים יגידו אם תשכיל הממשלה הלבנונית לעמוד מול הסכנות הרציניות הניצבות בדרכה.

לויט. בורקאט המנוצח האמיץ

הדגמה של הפקת לקחים מספרות-צבאית

רס"ג מיכאל פייקס

התפקיד העיקרי מוטל על המנחה. עליו לפתוח את ה"הצגה", לקשר בין חלקיה, להעלות ולהדגיש את הלקחים בפרופורציות הנכונות. עליו אף להנחות את הדיון והויכוח שלאחר ההצגה, וכן מוטל עליו סיכום המסקנות.

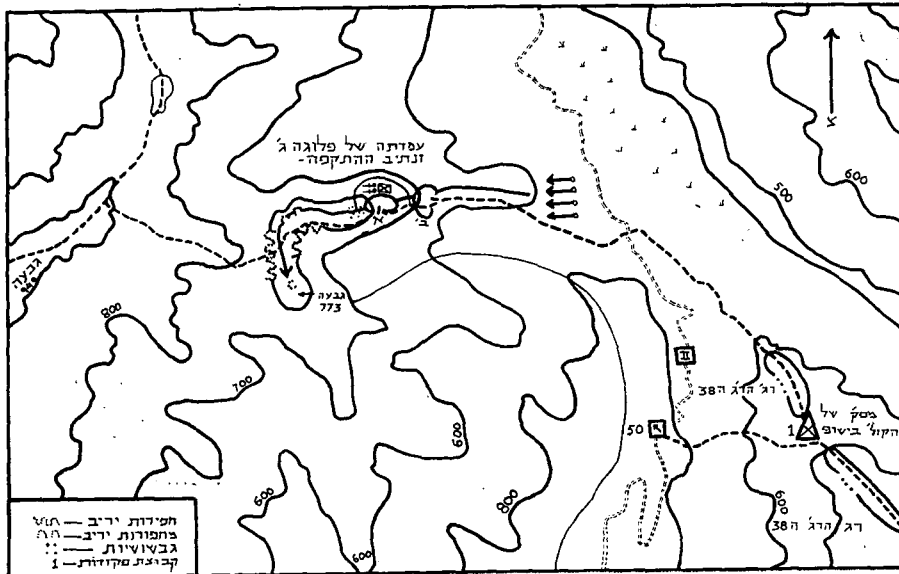
אשר לשאר המשתתפים, הרי מאחר שבכל אחד מחלקי ההצגה לא נוטלים חלק יותר משלשה משתתפים, אין כל צורך ביותר מארבעה מדריכים להצגת הענין. אמצעים טכניים נוספים אשר להם ערך רב, ובמקרה של ההצגה כזו הנם חלק בלתי נפרד ממנה, הם קודם כל שולחן-חול עם דמייים (פירגורות). על שולחן-חול זה יוצג המערך-ההתחלי של הכוחות היריבים; עם התפתחות תיאור הקרב יוזזו הדמייים בהתאם להתפתחות המתוארת.

אמצעי-עזר נוסף, אם גם לא הכרחי, והיכול לשמש כאמצעי אלטרנטיבי לשולחן-חול, הן שיקופיות מוקרנות, מוכנות-מראש, של מרשמים ומצבים בהתפתחות סיפור הקרב. אלה תוקרנה תוך מהלך ההצגה.

הקרב

מנחה: ביום 31 באוגוסט 1951 קיים המג"ד — לויט-קול. אלוירד ביטוף קבוצת-פקודות. הוראותיו של המג"ד ניתנו ממוצב-חוף של הרגימנט ה-38, מקום שאיפשר קיום תצפית טובה על גבעה 773. להלן קטע מקבוצת-פקודות פקודות זו שנתקיימה ב-1100 במקום: **מוג"ד:** המשימה המוטלת על הגדוד מס' 1 הנה: כיבוש גבעה 773; סיוע באש לגדוד מס' 2; כיבוש גבעה 940; לאחר מכן

"רכס-הדמים".

בהקשר למאמרי הקודם שנתפרסם ב"מערכות" קמ"ד, אני מביא כאן דוגמה "ספרותית" של ניתוח קרב על פי השיטה המוצעת. בחרתי לתאר קרב קצר ומצומצם לערך, אלא שגם מתוך דוגמה קטנה זו ניתן להסיק מספר ניכר של מסקנות רבות ערך. אני משוכנע שבעיון נוסף אפשר יהיה להפיק מתוך קטע קצר זה, מסקנות משניות נוספות, שאף להן ערך לא מבוטל. כדוגמה לשיטה זו שהבאתי, אציג ואנתח כאן אחד מן הקרבות שנערכו בחזית קוריאה — והמתואר בספר "קרב בות בקוריאה", עמודים 253, 262.

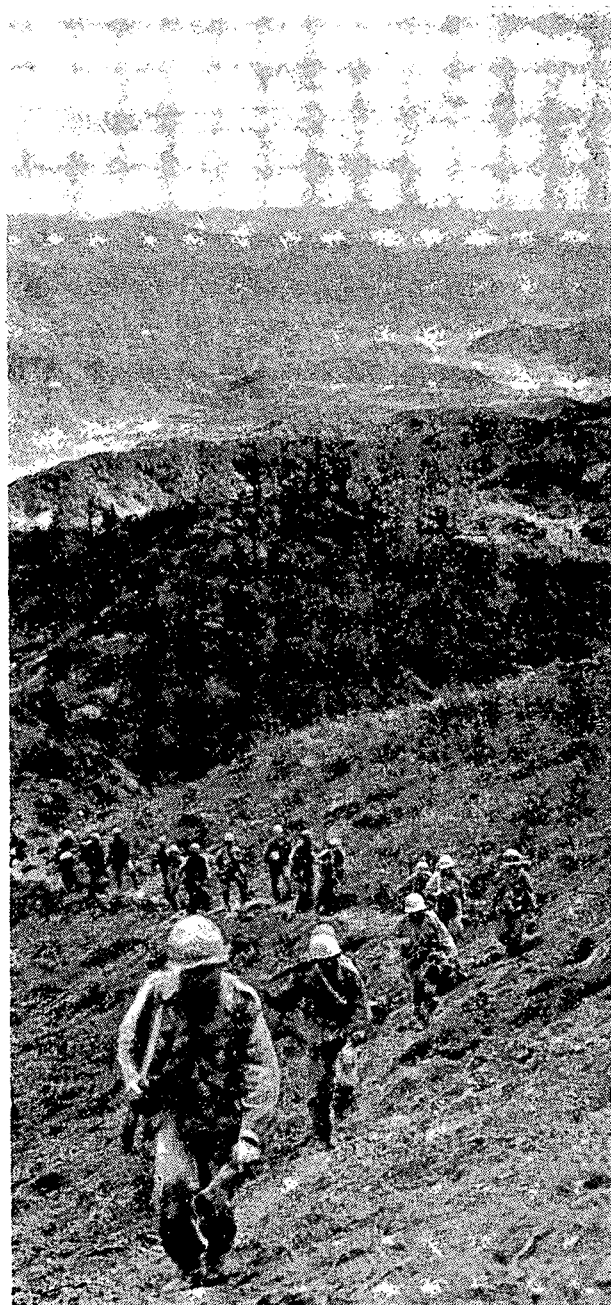
זהו קרב אחד מתוך מערכת-קרבות שנמשכה מה-17 באוגוסט 1951 עד ה-5 בספטמבר אותה שנה, במקום הנקרא על-ידי בטאני הצבא של ארה"ב בשם "רכס-הדמים". מתוך מערכה מיגעת זו, בחרתי לתאר את הקרב שנערך ב-31 אוגוסט 1951 ואשר בו השתתף גדוד ח"ר מס' 1 מן הרגימנט התשיעי של צבא ארה"ב.

"רכס-הדמים", שלשם כיבושו התחוללה המערכה כולה, הוא רכס המורכב משלש גבעות — 983; 940; 773 והרכסים המחברים אותן. כיוונו הכללי של הרכס הוא כמעט מזרחית-מערבית, ואורכו מגיע ל-3 ק"מ בערך (ראה מרשם — וב' תרגיל שולחן חול).

הרכס כולו נחפר ביסודיות מרובה — דוגמת רוב המוצבים הצפון-קוריאניים. עמדות הצפון-קוריאנים מוקמו רובן בתוך מחפורות, שהיו מתוברות על-ידי רשת תעלות-קשר צפופה ויעילה ביותר. בתוך המחפורות נמצאו הגייסות הצ.ק. על צידם ונשקם הכבד, כשהלק מן המחפורות שימשו גם כעמ-

דות ארטילריה. כל מחפורת יכולה היתה לספק מחסה ל-60 חייל. כל-מר — הכוחות הצ.ק. היו מוגנים בהחלט מפגיעות ארטילריה ואש-מזרחית. יתר על כן, כל העמדות הצ.ק. היו מוסוות היטב בעזרת הצמחייה הסבוכה המכסה את כל הרכס, ועל-כן כמעט ולא ניתנו כלל לאיפון.

כפי שכבר ציינתי, מתחיל הקרב, אותו אנו מנתחים, ב-31 באוגוסט 1951, כשבועיים לפתיחת הקרבות על "רכס הדמים". לצורך ההצגה של קרב זה, דרוש צות קטן אשר ייצג את המשתתפים הבאים: 1. מנחה ה"הצגה". 2. מפקד הגדוד. 3. קצין-מודיעין. 4. מפקד פלוגה ב'. 5. מפקד מחלקה — לויט. י. בורקאט.

זירת הקרב

פלוגה ג' „נתקעה“ כ־250 מ' לפני היעד מצדו המזרחי. לאחר שסבלה אבידות כבידות בשעת טיהור שטח הגבושיות. פלוגה ב' נעה בעקבותיה. כשמאחריה נעה פלוגה א'. בשעה 1600 פקד המג"ד על פלוגה ב' לחלוף על פני פלוגה ג' ולהמשיך בהסתערות. על פלוגה ג' פקד לסייע באש לפלוגה ב' ככל יכולתה. על פלוגה א' פקד להשאר במקומה. בשל הערפל פקד המג"ד שלא להשתמש באש ארטילריה לחיפוי קרוב. מ"פ ב' קרא אליו את מפקדי מחלקותיו ופקד על לויטננט בורקאט לנוע ראשון עם מחלקתו. מחלקה זו מנתה 22 לוחמים מהם 16 שהצטרפו למחלקה לפני הקרב, והיו חסרי נסיון קרבי ואף לוקים ברמתם ובכשרם הקרביים. לאחר שסקרנו את המצב — הבה נצטרף אל לויטננט בורקאט

חייב הגדוד להיות נכון לגיבול ההצלחה ולהתקדם לכיוון גבעה 983. **קצין מודיעין:** השטח מוכר היטב לכולנו מן הקרבות שניהלנו פה בימים האחרונים; כדי להתעדכן אחזור ואציין מספר נקודות חשובות: עיקר מערך האויב נמצא בחלקה הדרומי של גבעה 773. בחלקו המזרחי של היעד נמצאות שתי מחפורות לוחמים שמחוברות יוצאות שתי תעלות קשר; האחת מוליכה לדרום והשנייה — לדרום-מזרח. בתעלות נחפרו כווייריה ועמדות מקלעים. בקצה הדרומי של הגבעה — מחפורת נוספת. תעלות ועמדות נמצאות גם במדרון המערבי של דרום-הגבעה. בעומק הפרסה, במקום בו נוטה השלוחה דרומה נמצאת עוד מחפורת. נראה לי כי היא משמשת כמוצב פיקוד ומקום להחזקת עתודה. חוליות מקלע ורמנים פזורות בכל השטח שמן המערב הצ.ק. עד אלינו מוצאות מחסה בין הגבשושיות. רוחו של האויב איתנה — והצלחתו בקרבות הקודמים, וב-הדפסת התקפותינו הקודמות, הוסיפה לבטחונו העצמי.

מג"ד: הפסק ל„בלבל“ על בטחון עצמי ומורל. ידוע לי שהצ.ק. „חטפו“ מנה הגונה וסבלו אבידות רבות — כך שלפי הערכתי כוח התנגדותם קטן משהיה.

קצין מודיעין: ברצוני רק להוסיף, שבגלל צורת הפרסה של היעד — קיים סיוע הדדי בין חלקי הגבעה השונים. נוסף לזה יכולים הצ.ק. שבחוץ המוצב להסתייע באש שטוחת-מסלול הנורית מגבעה 940 לכיוון דרום, מערב וצפון של היעד ואפשר אפילו שגם לחלקים הקדמיים מכיוון מזרח.

מג"ד: הפסק לספר על סיוע אויב מכל הכיוונים האחרים — כשאנו תוקפים ממזרח, דרך הממד הצר. כדאי שברגע זה תיגש למפקד מוצב-החוף, ותברר פרטים נוספים. והעיקר — תברר אם ראו שהצ.ק. הפעילו משימות-אש-סכנה תלולות-מסלול. וחשוב לא פחות — אם הם יודעים משהו על הימצאות שדות-מוקשים והיכן, בעיקר בחזית המזרחית של היעד. ועכשיו ניגש לענין עצמו. אנחנו נתקוף את היעד בצורה הזו:

פלוגה ג' — תנוע ראשונה, תטהר את שטח-ההפקר ותיאחו בקדמת היעד, מצד מזרח;

פלוגה ב' — תנוע בעקבות פלוגה ג' ולפי פקודתי תמשיך ותטהר את היעד כשהיא מסתייעת באש-שטוחת-מסלול מפלוגה ג';

פלוגה א' — תנוע אחרי פלוגה ב'. אחרי כיבוש חלקו המזרחי של היעד, תפנה צפונה ותנוע למרגלות הגבעה לכיוון גבעה 940;

סיוע: שתי סוללות מרגמות כבדות — בסיוע-ישיר לכיבוש גבעה 773; גדוד ארטילריה בינוני — בסיוע-כללי. במקרה הצורך יופעל גדוד זה גם לכיוון גבעה 940. עם כל אחת מן הפלוגות ילך קצין תצפית-קדמי; מפקד סוללת המרגמות ישאר אתי.

שליטה: מוצב-הפיקוד ישאר כאן; קשר — כרגיל. עם כיבוש היעד נעביר את מפקדת הגדוד לגבעה 773.

אני חוזר ומזכיר לכם, שכל עוד לא נכבש היעד ינועו כוחותינו רק בכיוון אחד — מערבה; לאחר זאת, בהתאם לכיוון הפרסה, עד טיהורים של המוצבים. פינוי פצועים ייעשה לדרך שמתחתינו. הפינוי לתחנת-האיסוף הגדודית ייעשה רק אחרי הכיבוש, ולאחר שאני אאשר תחילה את הפינוי.

הכל ברור? יש שאלות?

מונחה: ההתקדמות החלה, ולפני שנתחיל לעקוב אחרי יחידת החוד של ההתקפה — נצטרף ללויטננט י. בורקאט — נסקור את המצב אליו נקלע גדוד מס' 1.